

© Ministerstvo spravedlnosti České republiky, www.justice.cz. [Překlad již zveřejněný na oficiální webové stránce Ministerstva spravedlnosti České republiky.] Povolení k opětovnému zveřejnění tohoto překladu bylo uděleno Ministerstvem spravedlnosti České republiky pouze pro účely zařazení do databáze Soudu HUDOC.

© Ministry of Justice of the Czech Republic, www.justice.cz. [Translation already published on the official website of the Ministry of Justice of the Czech Republic.] Permission to re-publish this translation has been granted by the Ministry of Justice of the Czech Republic for the sole purpose of its inclusion in the Court's database HUDOC.

Anotace rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva

Rozsudek ze dne 10. ledna 2019 ve věci č. 12879/09 – *Ěcis proti Lotyšsku*

Senát páté sekce Soudu rozhodl pěti hlasy proti dvěma, že zamítnutí stěžovatelovy žádosti o opuštění věznice za účelem účasti na pohřbu jeho otce toliko na základě režimových pravidel stanovených pro typ věznice, do které byl zařazen v závislosti na svém pohlaví, představovalo diskriminační jednání. Došlo tak k porušení práv stěžovatele chráněných článkem 14 Úmluvy ve spojení s článkem 8 Úmluvy.

I. Skutkové okolnosti

Stěžovatel byl v roce 2001 odsouzen k trestu dvaceti let odnětí svobody, k jehož výkonu nastoupil dle zákona o výkonu trestu do uzavřené věznice s nejvyšším stupněm zabezpečení. Později byl přesunut do uzavřené věznice se středním stupněm zabezpečení.

V roce 2008 stěžovatel požádal o povolení účastnit se pohřbu svého otce. Ředitel věznice žádost odmítl s odůvodněním, že pouze odsouzení umístění v polouzavřených věznicích s nízkým či středním stupněm zabezpečení mají nárok z tohoto důvodu věznici opustit. Vůči odsouzeným mužům a ženám se přitom uplatňovaly odlišné režimy. Za spáchání stejných trestných činů byli umisťováni do odlišných typů věznic, pouze muži do uzavřených, ženy do polouzavřených.

Stěžovatel se po neúspěšných stížnostech k ministerstvu spravedlnosti a kanceláři ombudsmana obrátil na ústavní soud postupně se třemi ústavními stížnostmi namítajícími, že právní úprava výkonu trestu je diskriminační na základě pohlaví. Ústavní soud všechny tři stížnosti odmítl.

II. Odůvodnění rozhodnutí Soudu

K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 14 ÚMLUVY VE SPOJENÍ S ČLÁNEM 8

Stěžovatel namítal rozdílné zacházení mezi muži a ženami odsouzenými ke stejným trestům odnětí svobody z důvodu odlišných uplatňovaných vězeňských režimů zejména stran práva opustit věznici, což mělo v jeho případě za důsledek, že mu nebylo umožněno zúčastnit se pohřbu otce.

Soud předeslal, že jeho úkolem není posuzovat rozdílnost vězeňských režimů mužů a žen jako celek, ale že se zaměří výhradně na to, jak tato odlišnost přímo a osobně zasáhla stěžovatele a zda zamítnutí jeho žádosti účastnit se pohřbu otce představovalo diskriminaci na základě pohlaví ve smyslu článku 14 Úmluvy ve spojení s článkem 8.

a) K přijatelnosti stížnosti

Soud podotkl, že stížnosti týkající se nevyhovění žádosti opustit věznici za účelem návštěvy nemocného příbuzného či účasti na pohřbu posuzoval v minulosti již mnohokrát a vždy shledal, že nevyhovění takové žádosti představovalo zásah do práva na respektování rodinného života chráněného článkem 8 Úmluvy (*Lind proti Rusku*, č. 25664/05, rozsudek ze dne 6. prosince 2007, § 92). Nejinak tomu je i v projednávané věci.

Dále shledal, že stěžovatel namítal diskriminaci na základě pohlaví, což je jeden ze zakázaných důvodů, které jsou v článku 14 Úmluvy výslovně uvedeny. Projednávanou věc je proto možné posuzovat na poli článku 14 ve spojení s článkem 8 Úmluvy.

b) K odůvodněnosti stížnosti

Soud se napřed zabýval otázkou, zda se muži a ženy v situaci popsané stěžovatelem nacházely ve shodném či dostatečně podobném postavení. Připomněl věc *Khamtokhu a Aksenchik* (č. 60367/08 a 961/11, rozsudek velkého senátu ze dne 24. ledna 2017, § 68), ve které shledal, že ženy a muži odsouzení za stejné nebo velmi podobné trestné činy se ve srovnatelném postavení nacházejí. V projednávané věci se odlišné zacházení stejně jako v posledně citované věci týkalo osob opačného pohlaví odsouzených za závažné či zvláště závažné zločiny k trestu odnětí svobody. Stížnost se vztahovala k právu opustit věznici ze soucitných důvodů, a jednalo se tak o otázku, která měla stejný význam pro všechny odsouzené. Podle Soudu tak stěžovatel může namítat, že se nacházel ve stejném postavení jako ženy odsouzené za stejné či srovnatelné trestné činy.

Dále Soud posuzoval, zda bylo rozdílné zacházení se stěžovatelem odůvodněné. Uvedl, že státy v této oblasti požívají jistý prostor pro uvážení, který se liší v závislosti na okolnostech, podstatě a pozadí věci (*Khamtokhu a Aksenchik*, cit výše, § 77). Široký prostor pro uvážení mají i citlivých otázkách, jako je trestní politika a vězenvství (*Alexandru Enache proti Rumunsku*, č. 16986/12, rozsudek ze dne 3. října 2017, § 78). Současně je posun k dosažení genderové rovnosti v současné době hlavním cílem, kterého by měly členské státy dosáhnout. Aby tak odlišné zacházení s muži a ženami bylo považováno za slučitelné s Úmluvou, musí za ním stát skutečně silné důvody. Odkaz na tradice a převažující společenské postoje v konkrétní zemi nemohou být považovány za dostatečné odůvodnění odlišného zacházení (*Konstantin Markin proti Rusku*, č. 30078/06, rozsudek velkého senátu ze dne 22. března 2012, § 127).

Vláda ve svém vyjádření poukazovala na skutečnost, že odlišné zacházení mělo za cíl, aby ženy ve věznici nebyly vystaveny zcela shodnému zacházení, které by neodpovídalo jejich zvláštním potřebám. Soud připustil, že odlišnosti v zacházení cílené na zajištění skutečné rovnosti mohou být ve smyslu článku 14 opodstatněné. Existují evropské a mezinárodní nástroje, určené k tomu, aby charakteristické potřeby žen byly naplněny. Odlišné zacházení s vězenkyněmi tak Soud již zejména ve vztahu k mateřství označil za nezbytné k zajištění faktické rovnosti a shledal, že je nelze označit za diskriminační (*Alexandru Enache*, cit výše, § 77). Dodal nicméně, že i ve vztahu k vězeňským režimům musí být mezi použitými prostředky a sledovaným cílem zachována přiměřenost.

Soud si povšiml, že všichni muži odsouzení za závažné a zvláště závažné zločiny byli umisťováni do uzavřených věznic s nejvyšším stupněm zabezpečení a neměli právo věznici opustit. Toto právo nabyli teprve po přesunu do polouzavřené věznice, nejdříve po vykonání poloviny trestu. Naproti tomu ženy odsouzené za stejné zločiny vykonávaly svůj trest v polouzavřené věznici od počátku. Tento režim se uplatnil i v případě stěžovatele, když byla jeho žádost o možnost účastnit se pohřbu otce zamítnuta, zatímco odsouzené ženě ve stejné situaci by účast na pohřbu byla umožněna. Vláda tuto odlišnost odůvodňovala tvrzením, že odsouzené ženy jsou méně náchylné k násilí a agresi než odsouzení muži, avšak na podporu tohoto tvrzení neposkytla žádná data. I kdyby však vláda tato data poskytla, nebyla by pro odlišnost v režimu podle Soudu dostatečným odůvodněním. Připuštění tohoto argumentu by mělo za následek, že všichni muži by byli považováni za natolik nebezpečné, že by žádné individuální posouzení rizika nedávalo smysl, což je přístup, který by byl v rozporu s judikaturou Soudu vyžadující při posuzování žádosti o opuštění věznice vždy individuální posouzení rizika. Soud přitom odkázal na kritiku vězeňského systému Lotyšska ze strany Evropského výboru pro zabránění mučení a nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání, který upozorňoval, že lotyšský systém neumožňuje individuální určení potřebného zabezpečení u jednotlivých vězňů, ale vyžaduje, aby všichni vykonali určitou část trestu ve věznici s nízkým či vysokým stupněm zabezpečení.

Soud připustil, že ženy by neměly být vystaveny přísnějším podmínkám, než je nezbytné, avšak tato zásada platí úplně stejně také pro muže. Třebaže článek 8 nezajišťuje vězni právo na opuštění věznice

z důvodu účasti na pohřbu, taková žádost by měla být individuálně posouzena (*Gizszak proti Polsku*, č. 40195/08, rozsudek ze dne 29. listopadu 2011, § 36). Soud v minulosti shledal porušení, pokud vnitrostátní orgány nepoměřovaly soupeřící práva nebo pokud zamítnutí žádosti bylo založeno toliko na tom, že právní řád takové právo nezná (*Császy proti Maďarsku*, č. 14447/11, rozsudek ze dne 21. října 2014, § 20).

Soud dále připomněl, že ačkoli pro výkon trestu odnětí svobody existují některé legitimní penologické důvody, v evropské trestní politice dnes převládá restorativní cíl uvěznění (*Vinter proti Spojenému království*, č. 66069/09, rozsudek velkého senátu ze dne 9. července 2013, § 111, 115). Tato zásada se uplatňuje bez ohledu na spáchaný zločin, délku trestu i pohlaví odsouzeného. Udržení rodinných vazeb je pro reintegraci vězně zásadní taktéž bez ohledu na pohlaví (*Khoroshenko proti Rusku*, č. 41418/04, rozsudek velkého senátu ze dne 30. června 2015, § 144); přitom právo opustit věznici reintegraci usnadňuje. Soud tak učinil závěr, že ačkoli jsou určité rozdíly v přístupu k vězňům a vězeňkyním za účelem zajištění zvláštních potřeb vězeňkyň přípustné, automatický zákaz opustit věznici pro všechny muže, dokonce i za účelem účasti na pohřbu rodinného příslušníka, tomuto účelu nijak neslouží. Rozhodl proto o porušení článku 14 ve spojení s článkem 8 Úmluvy.

III. Oddělené stanovisko

Soudce Grozev a soudkyně O'Leary v nesouhlasném stanovisku nejprve zmínili, že v souladu s judikaturou Soudu by v otázce porušení článku 8 Úmluvy samostatně ve vztahu k žádosti o opuštění věznice hlasovali kladně. Stěžovatelova žádost byla totiž odmítnuta bez jakéhokoli individuálního posouzení čistě na základě typu věznice, ve které byl umístěn.

Při posouzení věci na poli článku 8 ve spojení s článkem 14 se závěry většiny ale nesouhlasili. Většina ignorovala data o rozdílných bezpečnostních rizicích, která ve vězení představují ženy a muži, a o dalších odlišnostech, které potenciálně odůvodňují rozdílné zacházení s těmito skupinami odsouzených. Argumentace většiny podle nich nemusí být v souladu s dřívější judikaturou Soudu na poli článku 14 Úmluvy týkající se potřeby pozitivní diskriminace žen ve vězení.